

## Спіс літаратуры

- 1 Селеня, Е. На волоске от смерти : тяжелейшие испытания выпали на долю родителей поэта Алеся Рязанова / Е. Селеня // Маяк. – 2010. – 20 ноября. – С. 3.
- 2 Пейган, М. Кто нас вучыў, хто нас лячыў / М. Пейган // Гістарычная брама. Гісторыка-краязнаўчы часопіс [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <https://brama.brestregion.com/pomer2/artic07.shtml>. Дата доступу: 12.02.2025.
- 3 Разанаў, А. Танец з вужакамі. / А. Разанаў. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1999. – 462 с.
- 4 Разанаў, А. Шлях-360 : Паэмы і вершы. – Мінск : Маст. літ., 1981. – 110 с.
- 5 Gray, M. Zoroastrian Sacred Sites / M. Gray // World Pilgrimage Guide [Электронны рэсурс]. – 1982. – Рэжым доступу: [https://sacredsites.com/middle\\_east/iran/zoroastrian\\_sacred\\_sites.html](https://sacredsites.com/middle_east/iran/zoroastrian_sacred_sites.html). – Дата доступу: 12.02.2025.
- 6 Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. М. : Российское Библийское общество, 2014. – 1376 с.
- 7 Бродский, И. Конец прекрасной эпохи. Стихотворения 1964–1971 / И. Бродский. – Анн-Арбор : Ардис, 1977. – 114 с.

УДК 821.161.3-1\*В.Шніп

А. І. ЛЯШЭНКА  
(г. Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны)

### ПРАБЛЕМЫ МАСТАЦТВА Ў ТВОРЧАСЦІ В. ШНІПА

*У артыкуле аналізуецца дзённік паэта Віктара Шніпа. Адзначаецца, што ягоны дыярыўш прадстае нам у зусім новым электронным фармаце, які пісьменнік вядзе ў якасці блога, дзе ён сумяшчае развагі на экзістэнцыйныя тэмы з вандроўкамі ці вынікамі творчых набыткаў.*

*Аналізуецца паэтычны цыкл Віктара Шніпа “Беларускі пантэон: Балады крыві і любові”, у які ўвайшлі балады, прысвечаныя беларускім мастакам розных эпох, пачынаючы з 12 ст. і завяршаючы нашымі днямі.*

**Дзённікі.** Традыцыі дзённікавых запісаў, звязаных з жывапісам, у сучаснай літаратуры працягваюцца і ў наш час. Даследчыкі лічаць, што “новае аблічча форма дзённіка набывае на пачатку ХХІ ст., калі дзякуючы развіццю тэхналогій ён ўвасабляецца ў электронным фармаце. “Дэмакратычнасць сеціва, яго ананімнасць, інтэрактыўнасць, камунікатыўнасць паспрыялі рэзкаму павелічэнню колькасці пісьменніцкіх дзённікаў”, – лічыць В. Стральцова [1, с. 25]. У якасці прыкладу можна прывесці спробы Віктара Шніпа, “запісы асабістага характару ў блогу якога канкурыруюць з развагамі на экзістэнцыйныя тэмы, “справаздачамі” з вандровак ці вынікамі творчых набыткаў пісьменніка” [1, с. 25]. Вядомы сучасны паэт, які напісаў некалькі соцен балад пра мастакоў і іх творы, пра якія гаворка пойдзе ніжэй, шмат увагі ўдзяляе праблемам мастацтва ў сваіх дзённіках. У прыватнасці, у адметных і глыбокіх кнігах “Заўтра была адліга: дзённікавы раман паэта” [2], “Заўтра была адліга –3: дзённікавы раман паэта” [3]. Цікавасць да жывапісу праявілася у В. Шніпа найперш таму, што ён вучыўся ў архітэктурна-будаўнічым тэхнікуме, дзе яго неяк пахвалілі за малюнак, зроблены да практычных заняткаў. Паводле запісу ад 29.04.2018, намеры ў будучага паэта былі сур’ёзныя: “Расхвалены выкладчыкам, паехаўшы ў вёску на канікулы, я стаў маляваць на ДСП, на дошках, на фанеры. І я шмат маляваў. Праўда, толькі адна карціна, на якой ляцеў бусел, гадоў трыццаць вісела ў нас на кухні, а я толькі гляджу, як малююць мае дачка і сын” [3, с. 208].

Як сведчаць адпаведныя запісы, паэт сябраваў з мастакамі-землякамі (Уладзімір Сайко, 1.06.2017) [3, с. 3], з Ігарам Кашкурэвічам, які падараваў яму сваю кнігу “Art repatriation”,

браў інтэрвію па заданнях часопісаў (Уладзімір Кожух 6.07.2017) [3, с. 26]. Дзённікавыя запісы паказваюць, што паэт чытае шмат літаратуры па пытаннях жывапісу. Так, ён падкрэслівае, што цэлы год чытаў кнігу “Лісты Ван Гога” (4.06.2017) [3, с. 5]. Захопленасць жыццём і спадчынай славытых майстроў прыводзіць да таго, што пасля прагляду фільма “Імпрэсіяністы”, у якім стары Клод Манэ расказвае пра сваіх сяброў-мастакоў, яму пачынае сніцца, што становіцца вучнем маэстра і малюе шэдэўр, за які зарабіў 100 тысяч даляраў: “9.11.2017... І вось цяпер я іду сярод іх шкілетаў следам за Міёнай, а ў галаве чуюцца жаночыя галасы. “Чырвоны сабака! Ха-ха-ха-ха!” – якія чаргуюцца з мужчынскім голасам: “Ты геній! Ты геній!”. Гэта не пра мяне! Гэта рэплікі з фільма рэжысёра Марыя Андрычыёна “Знойдзены рай” пра Поля Гагена. Хвілін праз пяць мы вяртаемся дадому. Гляджу на Міёну і ўяўляю яе чырвонай. Нібыта адгадаўшы, пра што думаю, яна прыпыняецца на лесвіцы ў пад’ездзе і азіраецца, быццам кажа: “Чырвоны сабака! Ха-ха-ха-ха! Ты геній! Я ўсміхаюся: “Не! Я крыху нездаровы!” [3, с. 119].

Аб тым, што класічны жывапісны вобраз яго не адпускае, яскрава сведчыць яшчэ адзін прыклад, запісаны 28.07.2018: “Паглядзеў фільм Майкла Дэвіса “Мадыльяні”. 1919 год. Парыж. У кафэ “Ратонда” за адным столікам збіраюцца мастакі Пікасо, Рывера, Както, Суцін, Утрыла і Мадыльяні. Паміж Пікасо і Мадыльяні ідзе жорсткае творчае спаборніцтва, якое падаграваецца іх талентамі, узаемнай зайздасцю і фанабэрыстасцю. Урэшце перамагае мастацтва. Акрамя ўсяго, гэты фільм пра вялікае трагічнае каханне”. Паэт марыць, каб і на Беларусі з’яўляліся падобныя дзеячы еўрапейскага ўзроўню:

“Гледзячы фільм, увесь час сачыў за Хаімам Суціным, які нарадзіўся ў Смілавічах Мінскай губерні. Цяжка хворы Амадэа Мадыльяні перад смерцю сказаў: “Не хвалюёцеся, у асобе Суціна я пакідаю вам генія” [3, с. 261].

Аб ранімасці душы паэта Віктара Шніпа і сіле ўздзеяння на яго мастацтва сведчыць і запіс ад 11.11.2017 [3, с. 120]. Ён піша пра свае візіты ў мастацкія майстэрні, найперш згадвае скульптара І. Міско [3, с. 269], мастака Алеся Квяткоўскага. Ён карыстаецца папулярнасцю ў творчых колах: “12.01.2013 Мяне і Люду Алесь Квяткоўскі паклікаў у майстэрню, каб ацанілі новыя працы. Малюе свае балоты паводле майго “Балота” для выставы, якая плануецца на травень [2, с. 7].

Падчас зацемкі выразна іранічна-жартаўлівая: “Патэлефанаваў Алесь Квяткоўскі: – Прыйдзі да мяне ў майстэрню. Паглядзі, якую я царэўну-жабу намаляваў! – Жаба голая? – запытаўся я. – Голая! – адказаў Алесь. Праз гадзіну быў у майстэрні. Сапраўды, царэўна-жаба голая...” [2, с. 298].

В. Шніп падрабязна апісвае выставы творцаў-мастакоў, у адкрыцці якіх прымае ўдзел сам ці разам з Л. Рублеўскай, юбілеі творцаў, якія адбываюцца не толькі ў Мінску. Падрабязна апісвае музей Суціна ў Смілавічах [2, с. 37], паездку на канферэнцыю, прысвечаную памяці Я. Драздовіча, фіксуе сустрэчу з Вашчанкам, у выданні кнігі пра якога ён прымаў самы непасрэдны ўдзел [2, с. 223]. Падае цікавыя факты з жыцця Шаранговіча і Чамадурава: “29.05.2018. Напачатку 2004 года ў выдавецтва “Мастацкая літаратура” прыйшоў высокі і стройны стары. Прынёс чатыры папкі ўспамінаў пра сваё жыццё. Гэта быў народны мастак БССР Яўген Чамадураў (1914-2006). Ён хацеў чатырохтомнік і доўга не пагаджаўся пакінуць для друку толькі тое, што тычыцца яго, каб выдаць кнігу ў серыі “ЖЗЛБ” [2, с. 226].

Вялікая заслуга літаратара ў тым, што ў 2005 годзе ў серыі “ЖЗЛБ” выйшла кніга “Яўген Чамадураў. Мой XX век” [2, с. 226]. Наогул, трэба адзначыць, што Віктара Шніпа вельмі цэняць як навуковага рэдактара ў гэтай сферы; яму прапануюць чытаць лекцыі па выдавецкай справе (6.02.2018; ён шчодро дзеліцца сваімі знаходкамі і адкрыццямі, бо, падкрэслім яшчэ раз, шмат зрабіў для выдання кніг пра мастакоў [3, с. 168], іх афармлення і распаўсюджвання. У якасці прыкладу згадаем ягоныя развагі пра тое, як літаратуразнаўца М. Кенька пісаў кнігу пра славутага скульптара Міско [3, с. 237]. В. Шніп апісвае працэс падрыхтоўкі кнігі пра скульптара [4], падрабязна апавядае, як з маладой мастачкай Кацярынай Дасько рыхтуюць макет кніжкі пункціраў Алеся Разанава, як далучаецца паэт да гэтай справы [4, с. 52]. Віктар Шніп напісаў аповесць “Першы папярковы снег”, у якой, апавядаючы пра каханне мастака, паяднаў дзённікі і вершы героя.

Шмат увагі ў сваіх дзённіках ўдзяляе В. Шніп узаемаадносінам паміж мастакамі і пісьменнікамі. Так, ён падрабязна апавядае, як мастак А. Квяткоўскі стварае цыкл карцін на аснове вершаў Анатоля Сыса [3, с. 217]. У кожны творы мастака ён шукае нешта блізкае свайму разуменню і ўспрымання: карціна ягонага земляка Рушчыца нагадвае яму родны дом [3, с. 251–256]. У паэтычным дзённіку быцця “Белае, чорнае і залатое: кніга паэзіі” [5] на самым пачатку, адразу пасля звароту да Францыска Скарыны, змешчана замалёўка “Зямля Фердынанда Рушчыца”, якая раскрывае сутнасць зямлі беларускай праз светаўспрыманне мастака, паэт спрабуе паказаць, якім паўстае родны край, калі глядзець на яго вачыма майстра пэндзля. В. Шніп пералічвае фрагменты найбольш змястоўных работ Фердынанда Рушчыца, якія спалучаюцца ў адзіны метафарычны і сімвалічны вобраз: “адзінокая зорка ў калянднай цемры, касцёл у родным краі, скібы чорнай зямлі, вечныя крыжы” [5, с. 7–9]. У запісе ад 10.12.2015 апавядае пра юбілей мастака, які адбыўся на яго радзіме. Занатоўкі вельмі дакладныя і нават скрупулёзныя: апісваецца падрабязна склад дэлегацыі, служба ў касцёле, выстава пленэру, прысвечанага памяці вялікага земляка.

Падчас сам Віктар Анатолевіч прапануе нечаканыя парады калегам. Так, ён лічыць, што для таго, каб максімальна дакладна перадаць сутнасць спадчыны Францішка Багушэвіча, трэба намалюваць ягоны партрэт з бураком, у якім гарыць свеча [2, с. 18]. Прапануе напісаць карціну “Чорны квадратасланечнік” [2, с. 129]. Літаральна праз тыдзень мастак Квяткоўскі намалюваў “Чорны сланечнік”. На выставе гравюр Франціска Гойя і Пабла Пікасо заўважае, што назвы твораў вялікага іспанца, як вершы ў адзін радок – “Яна моліцца за яе”, “Ніхто нікога не ведае”, “Паляванне на зубы”, “Збан пабіўся”, “Сон розуму нараджае пачвар”, “Вазы на могілках”, “Уцякаюць праз агонь”, “Ужо няма часу”. Тое ж назірае і ў Пікасо – “Фаўн, які агаляе сонную”, “Сляпы Мінатаўр, якога вядзе маленькая дзяўчына ўночы”, “Мінатаўр, які атакуе амазонак” [2, с. 212]. Адзначым, што падобнае можа заўважыць толькі паэт, які амаль без словаў разумее сумежнае мастацтва. Чытаючы лісты Вінсента брату Тэа, Віктар Шніп цытуе хвалюючыя радкі: “Знаешь, нам в искусстве очень и очень необходимы честные люди. Сейчас имеет место то, что Золя именует “триумфом посредственности”. Место труженников, мыслителей, художников занимают снобы и бездари, причем этого никто не замечает” [2, с. 214].

В. Шніп напісаў цэлы вершаваны цыкл “У майстэрні Алесея Квяткоўскага” [4, с. 43–48]. У сваю чаргу мастак піша карціну “Паэт Віктар Шніп. Граждан і Сабака” [2, с. 19], якая інспіравана прозай аўтара, найперш дасціпнымі і актуальнымі запісамі пра прыгоды каларытных персанажаў, вельмі папулярных у перыёды мінулага дзесяцігоддзя. Падчас адносіны да мастакоў становяцца з’едлівымі, аўтар губляе свой звыклы піетэт да паасобнай групы творцаў. У гэтым плане цікавы запіс пра тое, як у выдавецтва “Мастацкая літаратура” прыходзіў мастак, які ўжо шаснаццаць гадоў піша вершы. Творы цікавыя і месцамі, як іранічна падкрэслівае паэт і выдавец у адной асобе, вельмі нядрэнныя. “Праўда, рыфма не заўсёды дакладная. Амаль паўгадзіны давялося даказваць, што “рэдка – феня” і “рэка – вода” не рыфмуюцца” [2, с. 14].

Падчас кароткія зацемкі раскрываюць аблічча мастака, або робяць яго больш чалавечым у плане даступнасці, што вельмі характэрна для арыгінальнай кнігі “Трава бясконцасці. Дзённікавы раман паэта” [4, с. 205]. Так, на старонке 175 змешчаны аповяд пра мышанятка, якое нібыта гадавалася ў майстэрні Міхаіла Савіцкага. Шэрая, маленькая, цікаўная істота настолькі прызвычалася да чалавека, што стала браць з ягоных рук хлеб і тут жа есці. З’еўшы ласунак, яна доўга сачыла, як той малюе. Калі майстар пераязджаў у новую майстэрню, ён доўга шукаў і клікаў малую, каб забраць з сабою. Але яна так і не выйшла. Падобныя гісторыі, папулярныя сярод жывапісцаў, дазваляюць В. Шніпу лічыць, што творчасць – гэта невытлумачальны падарунак лёсу, які немажліва растлумачыць з дапамогай толькі рэальнасці. Так, ён лічыць, што з Вітаўтам Чаропкам нешта здарылася на падсвядомым узроўні, бо той кінуў пісаць прозу і пачаў маляваць [4, с. 6]. Падобныя запісы карысныя не толькі для сучаснікаў, але і для будучых даследчыкаў гісторыі літаратуры і жывапісу. Дзённікі беларускіх мастакоў і пісьменнікаў, якія пісалі пра мастацтва, адыгралі значную ролю ў стварэнні

вобраза мастака і паказалі спецыфіку іх успрымання мастацтва сусветнага і нацыянальнага. Яны сталі дасканалым сродкам вывучэння біяграфіі мастакоў, эвалюцыі іх светапогляду, ідэяна-эстэтычных поглядаў. У гэтым плане дыярыушам паэта належыць пачэснае месца.

**“Беларускі пантэон: Балады крыві і любові”.** Заслуга перад нацыянальным выяўленчым мастацтвам не абмяжоўваецца толькі прозай нонфікшн, бо В.Шніп стварыў цэлую галерэю творчых партрэтаў мастакоў розных эпох. Падобная зацікаўленасць не была выпадковай. “Ён – адзін з лепшых прадстаўнікоў беларускай паэзіі другой паловы 70-80-х гг, калі адбыліся прыкметныя зрухі: пашырылася кола мастацкіх кірункаў, жанравых формаў, зроблены смелыя творчыя спробы і прадэманстраваны эксперыменты, звязаныя з наватарствам у версіфікацыі, архітэктоніцы, моўна-стылёвай арганізацыі верша” [6, с. 189], – заўважае пра нашага сучасніка А. Бельскі. У гэты час у літаратуру ўваходзіць новая паэтычная генерацыя, што радыкальна мяняе аблічча паэзіі як у сферы тэматыкі, так і ў вобразна – выяўленчай сферы. Паэзія В. Шніпа філасофская і разважлівая, хоць надзвычай эмацыянальная. Нягледзечы на тое, што лірызм і захопленасць уласцівы амаль кожнаму вершу, ў цэлым сістэма версіфікацыі напоўнена развагамі пра долю народа, будучыню краіны, перспектывы мастацтва ў эпоху глабалізацыі. Пра гэта сведчаць нават загаловкі паэтычных зборнікаў (“Пошук радасці” [6, с. 9–14], “Горад-утопія” [6, с. 38–41], “Шляхам ветру” [6, с. 15–37], “Чырвоны ліхтар” [7], “Беларускае мора” [6, с. 104–141], “Воўчы вецер” [6, с. 75–83]). Паэт справядліва лічыць, што ў грамадстве на стыку тысячагоддзяў нараджаюцца новыя запатрабаванні, якія нельга ўвасобіць у традыцыйных формах і падыходах, а найперш у тэматыцы. Кардынальныя змены адбываюцца ў у светапоглядзе паэта: ягоныя творы – гэта яркі і метафарычны водгук на змены ў грамадстве, мастацтве ў цэлым і літаратуры ў прыватнасці, як і эвалюцыя разумення сутнасці іх прызначэння. Літаральна за некалькі гадоў Віктар Шніп становіцца паэтам-філосафам, які разважае над сутнасцю мастацтва і яго значымасцю ў нацыянальным развіцці. Схільнасці да апявання роднай прыроды, захапленне пачуццямі творчай асобы, версіфікатарскія пошукі аўтара адыходзяць на другі план, яго найперш цікавяць праблемы захавання і развіцця нацыянальнай спадчыны, роля асобы ў гісторыі. Да гэтых праблемаў ён звяртаўся і раней, але тады большасць вершаў успрымалася як ілюстрацыі падзей, няхай сабя яскравых і маляўнічых.

Паэт добра вядомы вядомы як майстар балады, пра што пісалі І. Штэйнер [8], А. Браздзіхіна. Балады В. Шніпа тэматычна вельмі разнастайныя. Аднак калі раней паэт пісаў пра бытавыя здарэнні, жыццёвыя драмы, любоўныя калізіі, то цяпер ягоныя творы ўяўляюць сабой эмацыйныя маналогі аб знітаванасці з радзімай, яе мінулым і будучыняй. Менавіта такі ўрок даюць жыцці славурых асоб розных стагоддзяў. Пра гэта сведчыць фінальны верш з кнігі “Партрэты” (2023), які ўвасабляе ягонае мастакоўскае крэда і дае заглавак зборніку. В. Шніп з сумам заяўляе, што ад нас застаюцца партрэты, у нас застаюцца партрэты родных, каханых, куміраў, у якіх спынілася сонца. І кожны партрэт – гэта акно ў свет, сцяна, якая стрымлівае раку небывшых, шчыт, што абараняе нашы сэрцы, дзверы, за якімі наша мінулае [9, с. 139].

Таму поруч з імёнамі і выявамі вядучых пісьменнікаў і артыстаў, В.Шніп падае баладныя партрэты мастакоў – сваіх сучаснікаў. У згаданай кнізе “Партрэты” В. Шніпа змешчаны балады “Галерэі Леаніда Шчамялёва”, “Бэз” Барыса Аракчэева, “Неба” Івана Міско, “Светлыя дні” Віктара Барабанцава, “У майстэрні” Алеся Квяткоўскага, “Бацькоўскі дом” Уладзіміра Пракапцова.

Аднак у здабытку аўтара сотні партрэтаў мастакоў розных эпох і стагоддзяў. У апоўдзё “Балада Янкеля Кругера” В. Шніпа расказваецца пра мастака, які ідзе маляваць народнага паэта Купалу. Твор вылучаецца мажорнасцю, бо шчаслівы мастак малюе шчаслівага паэта. І ніхто не ведае, што за вакном гуляе вецер вайны, які раскідае ўсе яго карціны. “Балада Анатоля Тычыны” расказвае пра мастака, які стварае карціны сонечнага Мінска. Тое ж характэрна для “Балады Філіповіча”, прысвечанай славутаму мастаку, які доўгі час кіраваў інтэрнатам для таленавітых дзяцей. “Балада Ахрэмчыка” ахвяравана мастаку, які маляваў абаронцаў Брэсцкай крэпасці, а цяпер адстойвае сваі ідэалы. У “Баладзе Аляксея Глебава” паэт стварае сітуацыю, што нібыта сам Ф. Скарына яму пазіруе. В. Шніп паказвае аўтара

“Габелена стагоддзя” Аляксея Кішчанку, яму цікавы “Пейзажы Нінэль Шчаснай”. Гэта своеасблівы вынік шматгадовай эвалюцыі адметнай і вельмі перспектыўнай задумы. Так, яшчэ ў зборніку “Балады камянёў” (2006) вылучаецца першы раздзел, у які ўвайшлі балады, дзе, як сказана ў анатацыі, “адлюстроўваюцца шматвекавая гісторыя Беларусі і лёсы славытых людзей, якія жылі, працавалі і змагаліся за яе незалежнасць і росквіт”. Сярод славытых імёнаў згадваюцца і мастакі. Так, “Балада Міколы Селешчука” прысвечана памяці таленавітага графіка, з якім лёс абыйшоўся сапраўды па-баладнаму: “З прыгожай і роднай, як маці краіны Паехаць да мора і там – патануць” [10, с. 41]. Паэт, як у народнай песні, па сутнасці папярэджае мастака, што гэты шлях можа стацца для яго апошнім. Увесь твор змрочны і напружаны, бо падпарадкоўваюцца нейкаму Харону: самотныя людзі вязуць самоту, таму творца едзе не ў хату, а пад крыж вечнасці. У баладзе арганічна і велічна пераплятаюцца трагедыя маці і Айчыны.

Развіваючы адметную задуму, паэт стварае рукапісны “Беларускі пантэон: Балады крывы і любові” [11, с. 3–133], у які ўвайшла толькі частка з паўтысячы напісаных баладаў, прысвечаных выбітным постацям Беларусі. Пачынаецца экскурс з “БАЛАДЫ ЛАЗАРА БОГШЫ (12 стагоддзе) [11, с. 2]. Зусім нядаўна гэты твор – камертон да ўсяго цыклу, у ім змешчаны асноўныя патрабаванні аўтара да будучых сваіх герояў, падкрэслены прынцып іх адбору і спосаб рэалізацыі. В. Шніп паказвае майстра, які знаходзіцца ў трансe (“ты молішся і мала спіш”), бо стварае крыж, у якім з’яднаюцца Хрыстова кроў, святыя мошчы, срэбра, што нагадвае дым ад ладана, і золата. Гэта значыць, што ў будучых творах будзе спалучацца нябеснае і зямное, горнее і нізменнае, бязлітасная праўда жыцця і заповітная мара. Увасабленне творцы як асобы, звязанай з іншымі сферамі, традыцыйнае для еўрапейскага мастацтва. Згадаем, што “БАЛАДА ЯНА ДАМЕЛЯ (1780—30.08.1840) [11, с. 3]” *апавядае пра мастака, жыве жабраком, аднак будзе ўзнёслы храм на Кальварыйскіх могілках, дзе яго праз пэўны час і пахаваюць. У творы няма жалбы і скаргі на вырак лёсу, мастак шчаслівы гэтым конам, бо жыццё прысвечана вялікай мары, якая паступова рэалізуецца.*

Ва ўсім цыкле найперш падкрэслены трагедыйныя пачаткі жыцця творцаў, якія якраз і ў пакутах знаходзяць сваё прызначэнне. Так, многія беларускія мастакі вымушаны былі зведаць эміграцыю або проста выгнанне. Валенцій Ваньковіч трапляе ў “халодны і чужы, як лёд”, Парыж, каб там намерці з суму (БАЛАДА ВАЛЕНЦІЯ ВАНЬКОВІЧА (12.05.1800—12.05.1842) [11, с. 4] Не можа затрымацца ў сталіцы сусветнай культуры Напалеон Орда, якога, аднак, чакае слава на роднай зямлі. (БАЛАДА НАПАЛЕОНА ОРДЫ (11.02.1807—26.04.1883) [11, с. 5]. Кідае пышную Варшаву і рамантычную Вільню наш вялікі зямляк, каб назаўсёды пасяліцца і быць пахаваным у родным Багданаве (БАЛАДА ФЕРДЫНАНДА РУШЧЫЦА (10.12.1870—30.10.1936) [11, с. 8–9]. Паэт выкарыстоўвае класічнае параўнанне жыцця з карцінай нябачнага звычайнаму чалавеку майстра. Іван Хруцкі, прызнаны і аўтарытэтны жывапісец, славыты майстар, што здабыў славу ў вялікай расійскай імперыі, кідае ў дарожны пыл ланцужок ад залатога гадзінніка, падараванага самім імператарам за цудоўныя нацюрморты і партрэты, каб нішто не замянала вярнуцца на радзіму. Залаты ланцужок нагадвае кайданкі, якімі стрымлівалі пошукі свабоды і вольнасці, да якой заўсёды імкнецца чалавек і, асабліва, творца. Дзеля ўзмацнення наратыву выкарыстоўваецца нават фантастыка: расстраляны ў канцлагеры Станіслаў Жукоўскі пасля смерці дзіўным чынам пераносіцца назаўсёды ў Старую Волю пад Пружанамі, дзе ён упершыню ўбачыў свет. Вечнымі вандроўнікамі засталіся ў памяці народнай Ян Булгак, Язэп Драздовіч, Пётра Сергіевіч, пра што сімвалічна гаворыць “БАЛАДА ПЁТРЫ СЕРГІЕВІЧА (10.07.1900—1.11.1984)” [11, с. 24], дзе сфармуляваны грамадзянскае і мастакоўскае крэда майстроў, якім наканавана “ратаваць славетную Айчыну” [11, с. 24].

Новыя выяўленчыя сродкі знаходзіць паэт, каб паказаць, што не зможа забыць родны край яшчэ адзін вялікі майстар, у спадчыне якога заўсёды дамінуе нацыянальна-родны пачатак (БАЛАДА ВІТОЛЬДА БЯЛЫНІЦКАГА-БІРУЛІ (31.01.1872—18.06.1957) [11, с. 10].

Асабліва моцна, сцвярджае В.Шніп, гэтае адчуванне праявілася ў апошнія гады жыцця творцы. Невыпадкова нават чужыя краявіды нагадваюць яму маленькую радзіму, што дасканалая перададзена ў вершы, калі мастак віртуальна цалуе родную зямлю.

Паэт паказвае, як з'язджае назаўсёды фінскі мастак, які, аднак, настолькі палюбіў маладую Беларусь, што ніколі яе не забудзе, а яе краявіды будуць прыходзіць да яго ў снах і заставацца на палотнах (“БАЛАДА АЛЕСЯ АХОЛА+ВАЛО (27.01.1900—15.09.1997)” [11, с. 23] Звяртае на сябе асобная старонка баладнага эпасу, у якой В.Шніп расказвае пра долю яўрэйскіх мастакоў, што нарадзіліся на гэтай зямлі і як сыны любяць яе. (Балада Юдэля Пэна (15.06.1854—1.03.1937) [11, с. 7], Балада Янкеля Кругера [11, с. 8], БАЛАДА ЛЕЙБЫ АЛЬЛЯРОВІЧА [11, с. 11], БАЛАДА ІОСИФА ЛАНГБАРДА [11, с. 14], БАЛАДА МАРКА ШАГАЛА [11, с. 15], БАЛАДА ХАІМА СУЦІНА [11, с. 17]. Сутнасць іх бытавання на зямлі беларускай увасабляе шніпаўская “БАЛАДА МАЯ ДАНЦЫГА (27.04.1930—26.03.2017) [11, с. 50], у якой на вачах чытача адбываецца арганічнае спалучэнне сімвалікі беларускай і яўрэйскай культуры і мастацтва, бо “малое Мінск, як свой Ерусалім”.

Праблема лучнасці з роднай зямлёю актуальная ва ўсе эпохі. Наш сучаснік падкрэслівае, што толькі два мастакі, народжаныя на Беларусі, знайшлі прызнанне па-за межамі краіны. Найперш пра гэта гаворыць БАЛАДА НАДЗЕІ ХАДАСЕВІЧ-ЛЕЖЭ (4.10.1904—7.11.1982) [11, с. 27–28], гераіня якой дзяўчынкай уцякае з дому, каб стаць мастачкай і не памерці ў Парыжы. У Мекку сусветнага мастацтва на пошукі прызнання імкнецца яшчэ адзін мінчанін (БАЛАДА БАРЫСА ЗАБОРАВА (16.10.1935—20.01.2021) [11, с. 58], якому, праўда, удалося сваімі творамі зацікавіць французскіх гледачоў.

З пункту гледжання паэта, мастакі валодаюць талентам прадказальніка (БАЛАДА РАМАНА СЕМАШКЕВІЧА (1.10.1900—22.12.1937) [11, с. 25], бо, як гэта прынята лічыць у літаратуры, яны вылучаюцца сярод людзей звычайных. Так, Р.Семашкевіч прадчувае, чым скончыцца для яго страшэнны год, і гэтае жахлівае прароцтва, на жаль, збываецца. Мінулае, лічыць В. Шніп, цесна павязана з сучаснасцю, а з іх сімбіёзу вырастае будучыня. Вось чаму вакно майстэрні (БАЛАДА ІВАНА АХРЭМЧЫКА (3.12.1903—9.03.1971) [11, с. 26–27] нагадвае амбразуру, бо ў душы мастака вайна пасялілася назаўсёды. Надзвычай уражае БАЛАДА АНТОНА КАРНІЦКАГА (30.12.1912—25.01.1944) [11, с. 35], у якой раскрываецца самая страшэнная трагедыя для мастака, якую толькі можна ўявіць: малады і прыгожы, ён памірае сам, а яго карціны забіраюць ворагі. БАЛАДА ЮЛЬЯНА СЕРГІЕВІЧА (23.09.1910—7.10.1976) [11, с. 33] у чарговы раз сцвярджае адвечны тэзіс, што нацыянальнае мастацтва нікому не патрэбны за межамі краіны, мастак шчаслівы толькі на радзіме.

Не абмінуў паэт сумежныя з жывапісам жанры, скульптарам прысвечаны БАЛАДА АНДРЭЯ БЕМБЕЛЯ (30.10.1905—13.10.1986) [11, с. 29] БАЛАДА ЗАІРА АЗГУРА (15.01.1908—18.02.1995) [11, с. 30], БАЛАДА АЛЯКСЕЯ ГЛЕБАВА (24.03.1908—2.10.1968) [11, с. 31]. Як падкрэслівае Шніп, пералічаныя майстры ствараюць манументальнае мастацтва, тым самым захоўваючы памяць пра вялікіх сыноў і дачок Беларусі. Паэт лічыць, што менавіта таму для іх гатовы быць натурай нават тыя, хто адыйшоў у вечнасць. Аўтарскую знаходку падкрэслівае “БАЛАДА АНАТОЛЯ АНІКЕЙЧЫКА (11.07.1932—3.02.1989) [11, с. 54], якая раскрывае сімвалізм пошукаў тых, хто сцеражэ час:

З вялікай павагай і нават захапленнем Віктар Шніп знаёміць чытача і з прадстаўнікамі так званага прымітыўнага мастацтва, да якіх адносяцца Пупко, Кіш, Астаповіч, знаходзіць для характарыстыкі іх пошукаў адпаведныя словы.

Зусім у іншым стылі гучаць баллады, прысвечаныя мастачкам. Яны вылучаюцца цеплынёй і лірызмам (БАЛАДА СВЯТЛАНЫ КАТКОВАЙ (16.08.1941—20.12.2020) [11, с. 65], БАЛАДА АЛЕСІ ПАСЛЯДОВІЧ (23.04.1918—23.04.1988) [11, с. 38]). Творы напоўнены памяншальна-ласкальнымі назвамі, апісаннем кветак і лагодных з’яваў прыроды, нечаканымі зваротамі. Разам з тым падкрэсліваецца філасофскі пачатак твораў, дзе гаворка ідзе не пра канкрэтнае дрэўца, а пра долю краіны.

У гэтым шэрагу знаходзіцца і БАЛАДА НІНЭЛЬ ШЧАСНАЙ (25.10.1933—15.05.2013) [11, с. 56], дзе абыгрываецца ўлюбёны мастакамі вобраз сланечніка, які гуляецца з сонцам.

Асабліва ўражваюць балады, прысвечаныя памяці мудрых старэйшын па мастацкаму цэху, што зусім нядаўна пакінулі нас, але іх урокі і заветы засталіся з удзячнымі нашчадкамі (БАЛАДА МІХАСЯ САВІЦКАГА (18.02.1922–8.11.2010) [11, с. 39], БАЛАДА ГАЎРЫЛЫ ВАШЧАНКІ (20.06.1928–14.02.2014) [11, с. 46], БАЛАДА АРЛЕНА КАШКУРЭВІЧА (15.09.1929–26.08.2013) [11, с. 49], БАЛАДА АЛЯКСАНДРА КІШЧАНКІ (13.05.1933–11.11.1997) [11, с. 55]. Іх долю метафарычна ўвасабляе БАЛАДА ГЕОРГІЯ ПАПЛАЎСКАГА (15.02.1931–29.10.2017) [11, с. 53], герой якой нарадзіўся не ў Беларусі, але менавіта яна стала яму роднай. Віктар Шніп, згадваючы класічны твор нацыянальнай літаратуры, які ілюстраваў таленавіты графік, паказвае, як беларуская зямля яднае ўсіх людзей, якія ідуць па зорках.

Абстрактны духоўны шлях нацыі немажлівы без пасіянарных асоб, здольных тварыць у выключных умовах. У гэтым шэрагу вылучаюцца прадстаўнікі слаўнага пакалення творцаў, якое захавала зробленае продкамі і стварыла новыя традыцыі, пра што нагадвае трагічная БАЛАДА ЛЯВОНА БАРАЗНЫ (4.02.1929—15.08.1972) [11, с. 48].

Такіх яркіх асоб вельмі многа ў аўтарскім пантэоне. БАЛАДА УЛАДЗІМІРА БАСАЛЫГІ (1.04.1940–7.06.2020) [11, с. 64] апавядае яшчэ пра аднаго рупліўца нацыянальнай культуры, які вяртае набыткі ўяўнай Атлантыды, што нібыта згінулі ў акіянскіх хвалях часу.

У цэлым, у выніку падвіжніцкай дзейнасці нашага сучасніка стварыўся ўнікальны біяграфічны даведнік, які дае прыгожы, адначасова факталагічны і эмацыянальны адказ на адвечнае пытанне. Трэба адзначыць, паасобныя даследчыкі лічаць, што балады Шніпа пра мастакоў – не заўсёды балады ў класічным разуменні і ўспрыняцці, бо падчас яны схематычныя, вельмі падобныя паміж сабою і па задуме, і па ўвасабленню, прычым да такой ступені, што нават можна памяняць загалоўкі, і нічога істотна не зменіцца ва ўспрыманні чытача. Мала ў іх прыкмет класічнай балады, непадобны яны на звыклыя жанравыя разнавіднасці, што з’явіліся ў апошні час і заваявалі пэўную папулярнасць. Аднак трэба пагадзіцца, што перад намі паэтычная гісторыя нацыянальнага мастацтва ў асобах, своеасаблівая энцыклапедыя беларускага жывапісу і скульптуры на працягу апошніх стагоддзяў, напоўненая цікавымі паэтычнымі вобразамі і знаходкамі. У многіх паэтычных баладах карціна, што паўстае перад уражаным чытачом, – гэта адначасова нешта фэнтэзічнае, аднак, у выключнай ступені паяднанае з суровай рэальнасцю.

Сіналімічны рад пачварных з’яў значна ўзмацняе гучанне і высновы твора. Гэтым не абмяжоўваецца паэт, таму цікавыя параўнанні дапамагаюць стварэнню адпаведнага настрою.

В. Шніп удзяляе вялікую ўвагу вобразна-выяўленчай сістэме адметнага цыклу. Спецыфічныя метафары ўзмацняюць агульную танальнасць вобраза, павышаюць эмацыянальны зарад твора: “Праз дождж па дарогах, дзе плачуць рабіны, Самотныя людзі самоту вязуць” [11, с. 67]. Няспраўджанасць вялікай надзеі падкрэсліваюць выслоўі: “Карціны твае – ад нябёсаў ключы” (“БАЛАДА АЛЕГА ПРУСАВА (13.06.1970—11.09.1996”) [11, с. 79], “І хочаш жыць, і хочаш маляваць” (БАЛАДА ВАЛЕРЫЯ ШКАРУБЫ (10.12.1957–19.11.2020) [11, с. 76]. Трагедыя рана сышоўшых майстроў, мары якіх ніколі не спраўдзяцца, набывае глабальныя памеры, бо гэтыя страты нічым не кампенсуюцца.

“Баладны Пантэон” Віктара Шніпа – унікальная з’ява ў славянскай культуры. Варта выдаць адметную анталогію, дзе будуць на сумежных старонках надрукаваны канкрэтны верш паэта і адпаведная карціна мастака.

### Спіс літаратуры

1 Новік, Г. Мадыфікацыі формы дзённіка ў сучаснай беларускай прозе / Г. Новік. – Роднае слова (9). – 2013. – С. 23-25.

2 Шніп, В.А. Заўтра была адліга : дзённікавы раман паэта / Віктар Шніп; маст. Уладзімір Васюк. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2015. – 341 с.

3 Шніп, В.А. Заўтра была адліга – 3 : дзённікавы раман паэта / Віктар Шніп. – Мінск : Звязда, 2023. – 272 с.

4. Шніп, В. А. Трава бясконцасці: дзённікавы раман паэта / Віктар Шніп; мастак Міхаіл Дайлідз. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2018. – 383 с.
- 5 Шніп, В.А. Белае, чорнае і залатое : кніга паэзіі / Віктар Шніп. – Мінск: Мастацкая літаратура, 2020. – 159 с.
- 6 Шніп, В. А. Першы папярковы снег: выбранае (1978—2008) / Віктар Шніп. - Мінск : Чатыры чвэрці, 2014. – 263 с.
- 7 Шніп, В. А. Чырвоны ліхтар: Вершы / Віктар Шніп. - Мн. : Полацк : Выд. суполка "Полацк. ляд", 2000. – 55 с.
- 8 Штэйнер, І. Deja vu, або Успамін пра будучыню: літаратурна-крытычныя артыкулы. – ЛМФ “Нёман”, 2003. – 144 с.
- 9 Шніп, В. А. Партрэты : паэзія / Віктар Шніп. – Мінск : Чатыры чвэрці, 2023. – 144 с. – (Бібліятэка лаўрэатаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі).
- 10 Шніп, В. Балада камянёў. Паэзія і проза / Віктар Шніп. – Мінск: “Мастацкая літаратура”, 2006. – 202 с.
- 11 Шніп, В. А. Проза і паэзія агню: вершы, апавесць, эсэ / Віктар Шніп. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2010. – 317 с.

УДК 811'42'25:398.8(=161.3):811.581

П. С. МАРОЗАВА  
(г. Мінск, МДЛУ)

### **АСАБЛІВАСЦІ АДАПТАЦЫІ КУЛЬТУРОНІМАЎ ПРЫ ПЕРАКЛАДЗЕ БЕЛАРУСКІХ ПЕСЕНЬ НА КІТАЙСКУЮ МОВУ**

*У артыкуле аналізуюцца спосабы перакладаў беларускіх народных песняў на кітайскую мову. Падведзены статыстычныя дадзеныя адаптацыі культуронімаў.*

Мастацкі пераклад песень лічыцца адным з самых складаных відаў перакладу, паколькі патрабуе не толькі дакладнай перадачы зместу, але і захавання музычнай структуры, рытмікі, эмацыйнага напавення і паэтычнай выразнасці арыгінала. Асаблівасці ўзнікаюць, калі песні адлюстроўваюць нацыянальны менталітэт, а іх тэксты пранізаны гістарычнымі, фальклорнымі, сацыяльнымі рэаліямі і насычаныя культурна-маркіраванай лексікай, якая часта не мае прамых адпаведнікаў у мове перакладу. Актуальнасць даследавання абумоўлена практычнай неабходнасцю дасканалага аналізу спосабаў перакладу дадзеных адзінак з мэтай захавання нацыянальнай спецыфікі ў творах мастацтва і паспяховага міжнароднага культурнага абмену. Асноўнай задачай даследавання з'яўляецца выяўленне найбольш прыдатных спосабаў перадачы культуронімаў ва ўмовах беларуска-кітайскай лінгвакультурнай розніцы.

Матэрыялам даследавання стаў зборнік беларускіх народных і аўтарскіх песень у перакладзе на кітайскую мову – «白俄罗斯歌曲选集» [3]. Дадзены зборнік упершыню быў выдадзены ў Шанхаі ў 2017 г., ён уключае 78 песень на рускай і беларускай мовах, а пераклад на кітайскую мову прыведзены разам з музычнай натацыяй. Зборнік быў выдадзены пад рэдакцыяй Сюэ Фаня – кітайскага перакладчыка і музыказнаўцы, сярод іншых работ якога “Зборнік харавых песень Расіі і СССР”, “Зборнік рускіх народных песень”, “Зборнік антыфашысцкіх песень”, “Зборнік украінскіх песень” і інш [4]. Багаты вопыт перакладчыка абумоўлівае высокую якасць перакладу тэкстаў, абраных для нашага даследавання, і прафесійны падыход пры адаптацыі культуронімаў.

Культуронімы – “моўныя адзінкі, якія выступаюць у якасці элементаў абазначэння сусветнай культуры” [2, с. 7]. Пры даследаванні праблемы культурна-маркіраваных адзінак,